

Wagner vrouwen afl. 3: Wilhelmine Schröder-Devrient

door Johan Maarsingh

De sopraan Wilhelmine Schröder-Devrient heeft zoveel voor Richard Wagner betekend, dat zij is vereeuwigd in de allegorische voorstelling boven de ingang van Haus Wahnfried, in Bayreuth. Het huis waarin Wagner met zijn gezin uiteindelijk is gaan wonen. In het midden staat de figuur van Wotan/Wanderer, symbool van de Duitse mythe. Hij heeft de gelaatstreken van de tenor Ludwig Schnorr von Carolsfeld, de eerste vertolker van Tristan. Aan de rechter en de linkerzijde van deze figuur staan twee vrouwen. De rechter staat symbool voor de muziek en lijkt op Cosima Wagner, met aan haar hand de knaap Siegfried, voorzien van hoorn en zwaard als symbool voor Wagners werk. Onze aandacht gaat echter uit naar de andere vrouw. Zij lijkt op Wilhelmine Schröder-Devrient en symboliseert de tragedie.

Over weinig zangers heeft Wagner zo vaak gesproken en geschreven als over deze dame. Aan haar nagedachtenis droeg Wagner zijn in 1872 geschreven brochure op. De titel: *Über 'Schauspieler und Sänger'*. In haar optreden als actrice en zangeres, kortom als toneelspeelster heeft Wagner waarachtigheid ervaren.

Wie was deze artieste?

Schröder-Devrient zingt Wagner

Wilhelmine Schröder-Devrient werd op 6 december 1804 geboren in Hamburg. Haar moeder was de actrice Sophie Schröder. Haar vader was acteur en zanger Ernst Friedrich Ludwig Schröder. Eerste ervaringen op het toneel beleefde zij als balletdanseres. Op 15-jarige leeftijd acteerde ze in een toneelstuk van Racine, aan het Burgtheater in Wenen.

Zangles volgde ze bij Giulio Radicchi, die in 1814 Florestan zong in Beethovens *Fidelio*. Ze was 16 jaar, toen ze aan het Kärntnertheater in Wenen haar operadebuut maakte als Pamina in Mozarts *Die Zauberflöte*. Zeer kort daarna zong ze in *Der Freischütz* van Carl Maria von Weber de rol van Agathe, dit onder de muzikale leiding van de componist.

De grote doorbraak kwam op 3 november 1822 met het zingen van de titelrol in *Fidelio*. Deze rol had ze onder leiding van haar moeder, jarenlang haar mentor, nauwgezet ingestudeerd. Beethoven wist hiervan, want hij zou de voorstelling dirigeren, maar tijdens de generale repetitie bleek dat onmogelijk: de doofheid was bij de componist te ver gevorderd om als uitvoerend musicus actief te zijn. Het leek Beethoven overigens geen goed idee, de titelrol te laten zingen door iemand, die hijzelf zag als een kind. De leidinggevendenden in het theater zagen wel veel in haar aanstaande optreden. Zij kregen gelijk: deze voorstelling maakte Wilhelmine Schröder op slag internationaal beroemd. *Fidelio* zou de grote rol worden van Wilhelmine Schröder, die haar in heel Europa in het centrum van de belangstelling deed staan.

Vanuit Wenen trokken moeder en dochter naar Dresden, waar zij van 1823 tot 1847 zong aan de Hofopera, waar de muzikale leiding toen in handen was van Carl Maria von Weber. Ze zong bij de wereldpremière de titelrol in diens opera *Euryanthe*. In 1823 trad zij in het huwelijk met de acteur Karl Devrient. Het huwelijk was van korte duur: in 1828 eindigde het in echtscheiding en verloor ze het contact met haar vier kinderen. Ze is echter de naam van haar eerste echtgenoot altijd blijven dragen. Volgens Wagner, zo schrijft hij in zijn autobiografie *Mein Leben*, zou zij in 1829 als *Fidelio* hebben opgetreden in Leipzig, en was hijzelf daarbij aanwezig. Het blijkt niet juist te zijn. Een dergelijk optreden heeft daar, in dat jaar niet plaatsgevonden. Wagner moet haar voor het eerst hebben beleefd als Romeo in de opera *I Capuleti et i Montecchi* van Vincenzo Bellini, tijdens een gastoptreden in Leipzig, in maart 1834. In de *Tagebücher* van Cosima noemt Richard diverse keren de rol van Romeo in de opera van Bellini. Nergens zegt hij daar haar als *Fidelio* te hebben beleefd. Wagner stuurde haar een brief waarin hij schreef dat zij betekenis aan zijn leven had gegeven en dat, mocht ze zijn naam

ooit in de wereld van de kunst horen noemen, dan moest weten dat zij het was die hem ertoe had gebracht zich die positie te verwerven. In januari 1842, tijdens de repetities voor *Rienzi*, wist de zangeres, tegenover Wagner, nog uit deze brief te citeren. Wagner werkte in april 1835 voor het eerst met de zangeres samen tijdens vier gastoptredens van haar bij het operagezelschap in Magdeburg, waarvan Wagner de muzikale leiding had. Ze zong de Romeo in de al eerder genoemde opera van Bellini; de Desdemona in de *Otello* van Gioachino Rossini; Agathe in *Der Freischütz* van Weber en de titelrol in Beethovens *Fidelio*. Financieel waren de voorstellingen een fiasco, maar de kiem was gelegd voor verdere samenwerking in de toekomst.

Schröder-Devrient als Fidelio

Hoe zit het dan met die brief die Wagner aan haar schreef nadat hij haar voor de eerste keer zag optreden?

Die zou dan niet in 1829 maar in 1834 zijn geschreven. Wagner was toen 20 of 21 jaar oud. Rond 1830 moet deze zangeres op het toppunt van haar loopbaan zijn geweest. Wagner schrijft in 'Mein Leben' dat 'wie haar in die tijd heeft meegemaakt, op een of andere manier haar bijna demonische warmte over zich heen heeft voelen komen tijdens haar extatisch zingen en acteren en dat geen andere vrouw haar daarin heeft geëvenaard'.

Op 24 oktober 1881 vertelde Wagner aan Cosima dat Schröder-Devrient eenmaal in hartstochtelijke opwinding Wagner toeriep: "Ach, wat weet u daarvan, Sie, Ehe-Krüppel". Hij zou toen 32 jaar zijn geweest en al bijna tien jaar getrouwd. De door de wol geverfde zangeres gaf daarmee te kennen dat hij een 'lahmen Esel' van zichzelf had gemaakt door zo jong een huwelijk aan te gaan. Zijzelf wist wel beter hoe je aan je trekken kon komen.*

Wagners ideale Darstellerin

Tot een intensieve samenwerking tussen hen beiden kwam het in 1842 toen Schröder-Devrient in Dresden de rol van Adriano zong in Wagners *Rienzi*. Dit is de eerste opera van Wagner die een succesvolle wereldpremière mocht beleven.

Uit 'Letters of Richard Wagner The Burrell Collection', blz 179 eigen vertaling:

Schröder Devrient 1804-1860

"Ik heb enige opmerkelijke belevenissen gehad met Devrient in het afgelopen half jaar. Ze ging door een levenscrisis; er was sprake van een huwelijk, etc. Ze koos mij als vertrouwenspersoon en als adviseur, en zo raakte ik ingewijd in enkele verbazingwekkende geheimen van dit buitengewone vrouwelijke wezen – zulk een rijkdom aan machtige hartstocht, zulk een onstuimig demonisch geweld naast zoveel onvervalste vrouwelijkheid, vriendelijkheid, en goedheid van hart, dat onze Schepper niet zo snel meer opnieuw zal voortbrengen. Ik en Minna delen de gevoelens van diepste sympathie met haar noodlot: ze is een vriendin voor ons in de diepste zin van het woord. Onze artistieke samenwerking is nogal opmerkelijk geweest. Ik zou een heel boek kunnen schrijven over haar wijze van instuderen van de Senta in *Der fliegende Holländer*. Onlangs bekende ze tegenover mij dat ze helemaal door mijn muziek wordt verteerd, en toch – zo denkt ze – zal ik ooit nog de ware rol voor haar schrijven."

Dit schrijft Wagner op 8 april 1843 vanuit Dresden aan de schilder en tekenaar Ernst Benedikt Kietz. In hetzelfde boek beschrijft Marie Schmolle-Heine in 1895 haar herinneringen aan Wagner in Dresden, tijdens de repetities voor *Rienzi*. Deze dame was de dochter van Ferdinand Heine, kostuumontwerper aan de Hofopera van Dresden en zeer betrokken bij de opvoeringen onder Wagners leiding, dus ook in het geval van Wagners opera's *Rienzi*, *Der fliegende Holländer* en *Tannhäuser*.

The Burrell Collection blz. 119:

“Schröder-Devrient dreef Richard Wagner vaak tot wanhoop. Zoals bijna altijd bij het instuderen van een geheel nieuwe rol, was ze nogal onhandelbaar, weerspanning tijdens de repetities. Ze had vaak geen idee van de betekenis van haar rol binnen de te repeteren opera. Tijdens een toneelrepetitie kwam het tot een onstuimige uitbarsting van die hoog getalenteerde, maar gepassioneerde natuur. Wagner had herhaaldelijk bezwaren geuit vanwege haar presentatie tijdens het duet tussen Adriano en Irene (de sopraan Henriette Wüst). Het was door Schröder-Devrient niet gedaan, zoals Wagner het zelf wenste.

Als Venus met Josef Tichatschek als Tannhäuser

Daarop smeed ze de bladmuziek voor Wagners voeten, daarbij uitroepende: ‘Laat hem zelf die troep zingen’. Wagner stond hierna compleet perplex en uitte zijn misnoegen over haar voordracht.

Maar het is bekend hoe uitstekend Devrient zich hernam en hoe geweldig zij de rol van Adriano uiteindelijk zong en acteerde. Bij een repetitie voor de rol van Senta, bleek Schröder-Devrient problemen te hebben met de Ballade. Al bij de eerste ‘Jo-ho-ho’ schudde ze haar hoofd, stampte met haar voet en zei tegen Wagner: ‘Ik kan het niet, ik kan niet omgaan met deze toestand.’

Wagner raakte ontmoedigd en liet het orkest de ballade opnieuw inzetten. Nu ging het beter, maar het ging pas echt goed tijdens de daadwerkelijke voorstelling”.

Het is bekend dat Wagner voor haar de ballade van Senta een toon lager heeft geschreven. Het succes van deze opera was niet groot er vonden slechts vier voorstellingen plaats.

In 1845 zong ze de rol van Venus in Wagners nieuwste opera *Tannhäuser*. Het blijkt een

kenmerk te zijn geweest van deze zangeres: op haar best presteren tijdens de voorstelling.

Dat was blijkbaar in Berlijn onder leiding van Giacomo Meyerbeer niet het geval. Niemand minder dan Hector Berlioz hoort daar een voorstelling van Meyerbeers eigen opera *Le Prophète*. Volgens Berlioz is er bij de zangeres sprake van lelijk zingen, extreem de aandacht op zichzelf willen vestigen. De hoge tonen klinken minder fraai dan voorheen, toen hij haar had gehoord in *Fidelio*. Tot haar gewoontes behoorde ook het invoegen van gesproken woorden in de tekst die zij zou moeten zingen. Op 8 september 1875 zoeken Richard en Cosima in de ‘Memoires’ van Hector Berlioz naar wat hij over Wilhelmine Schröder-Devrient schrijft. Het echtpaar Wagner is geschrokken van de kortzichtigheid en bekrompenheid van Berlioz, die niet haar grootsheid kon erkennen. Dit vanwege de tekortkomingen van die tijd, zoals haar treurige omgeving en de moeilijkheid van haar werk.

Het was Wagners bedoeling haar ook de Ortrud te laten zingen in zijn *Lohengrin*, maar dat was onmogelijk. Beiden namen actief deel aan de revolutionaire opstand in 1849 en moesten Dresden verlaten. Schröder-Devrient keerde naar korte tijd terug in Dresden, Wagner zelf nooit weer. De sopraan beproefde haar geluk in andere plaatsen, huwde nog een aantal keren, maar het eindigde altijd in een scheiding. In 1859 had ze plannen naar Amerika te gaan, maar ze leed aan kanker en stierf op 26 januari 1860 in Coburg. Wat Wilhelmine Schröder-Devrient voor Wagner moet zijn geweest is een ideale zangerische Darstellerin, in één woord: een toneelspeelster. Een actrice en een zangeres die ‘Wahrhaftigkeit’, oprechtheid, waarachtigheid uitstraalde. Een dergelijke persoonlijkheid zou Wagners werk voor het muziektheater ideaal kunnen vertolken.

* Pikant detail is dat het sterk erotisch getinte postuum verschenen ‘Aus den Memoiren einer Sängerin’ aan haar wordt toegeschreven.

